

could have huge potential for social ethics and political philosophy, as both are strongly represented in this compendium.

Due to the character of the book it is clear that some of the other entries cannot fully represent some of the topics. For a book that interestingly combines encyclopaedic and monographic styles, this is not a disadvantage. For the entries such as "Solidarity", "Cosmopolitanism" etc. this would indeed be impossible. Still, one would expect more focused approach there. "Moral Imperialism" (by Brett Bowden) is perhaps also a victim of the above-mentioned combination (or compendium style), especially in view of its short and uncritical account of the so called 'Asian values'; or, on the other hand, of extremely sensitive topics such as genital mutilation/circumcision which certainly require more space and context as attributed/allowed in the respective chapter.

This book will contribute many new insights into what the editors have called "intercultural discourse". It is a critical, inter- and transdisciplinary concept which indeed could be of benefit to the "intellectual self-understanding of society in general" (p. 27, "Introduction"). I strongly believe philosophy should not resist this goal too early. As the editors propose, the volume "attempts to bring into philosophical focus central problems and topics of intercultural salience" (p. 26, "Introduction"). For that purpose, topics such as the body,⁵ intersubjectivity (Irigaray), (trans) modernity (Dussel), globalisation(s) and contemporary Critical Theory,⁶ different cosmopolitanisms, and many other approaches, should remain a part of a genuine and devoted philosophical adventure.

Lenart Škof

Ksenija Vidmar Horvat (ur.): VLOGA MNOŽIČNIH MEDIJEV PRI OBLIKOVANJU SLOVENSKE EVROPSKE ZAVESTI: KRITIČNE PERSPEKTIVE.

Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2012, 286 str.

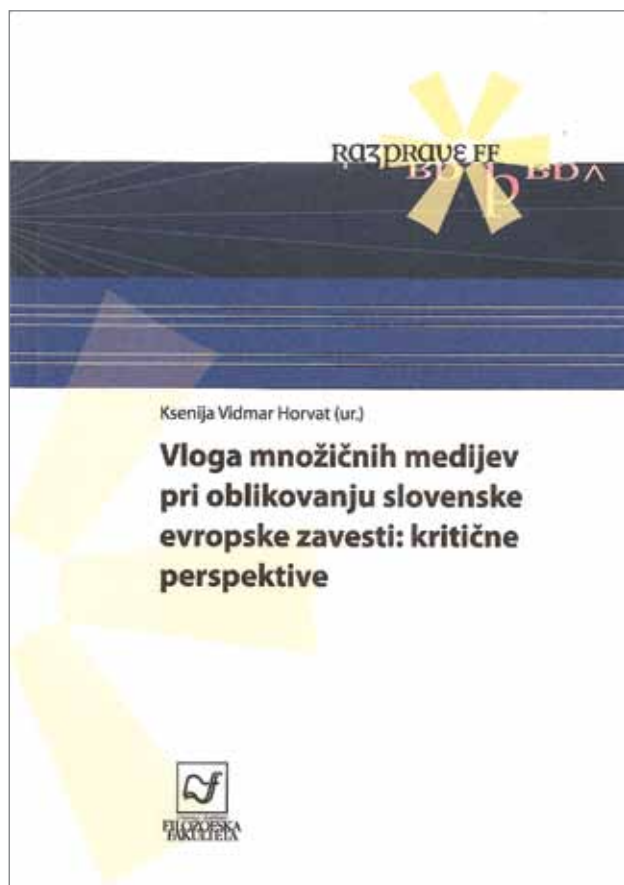
Urednica pričujočega zbornika dr. Ksenija Vidmar Horvat v predgovoru »Evropska zavest, nacionalna identiteta« spomni in opozori bralstvo, da evropejstvo in evropska identiteta nikoli v zgodovini nista bili pomenko zaprti in do kraja opredeljeni entiteti, čeprav se danes, v iskanju evropskih 'korenin' in posebnosti evropske kulture in civilizacije, pogosto opira prav na takšne, mitološke predstave. Nasprotno, Evrop je bilo od nekdaj več, poudarja, konstituirale pa so se glede na raznovrstne družbene, kulturne in institucionalne kontekste, v katerih se je sklicevalo na kolektivno nadnacionalno in/

ali civilizacijsko pripadnost. In dalje, če je torej multiplost in pretočnost pomena Evrope transzgodovinsko dejstvo, pa sodobni procesi združevanja, globalne mobilnosti in kozmopolitizacije zavesti tej nedoločljivosti dodajajo novo zgodovinsko razsežnost. Potemtakem evropejstvo, naj ga pojmuje kot kulturno fikcijo ali dejansko v resnici delujoče polje identifikacijskih povezav, skupnega kulturnega pripadanja in demokratičnega državljanstva, predstavlja pomemben vidik oblikovanja nacionalnih in lokalnih kolektivnih identitet. Nacionalne skupnosti so torej vpoklicane v evropski projekt z namenom ustvariti medsebojno spodbujajočo dinamiko razvoja nacionalnih in transnacionalnih identitet, ki bi prispevala h kreativnemu zagonu novega prostora evropske družbe. Šele s takšnim prežemanjem nacionalnega in transnacionalnega bi Evropa vstopila na oder globalnega sodelovanja kot akter, ki bi, vsaj po prepričanju uradnih ustanov EU, ponovno pridobil moč in pomen, ki sta mu bila odvzeta s koncem imperialne in kolonialne zgodovine.

Zbornik, ki ga imamo pred seboj, se vpisuje v polje preučevanja oblikovanja nacionalne in nadnacionalne zavesti, pri čemer se osredotoči na vlogo medijev pri tej konstrukciji – medijev kot tistih, ki so po B. Andersonu nujni za oblikovanje nacionalne identitete, vprašanje pa je, ali se podoben model preslikava tudi na nadnacionalno raven. Delo izhaja iz znanstvenega izhodišča, da je kultura ključno polje oblikovanja evropejstva, ki bo dodala skupno identiteto gospodarsko in politično povezani skupnosti. Kulturna raznolikost držav članic Evropske unije je namreč hkrati njeno vezivo in temelj politične participacije, skupna kulturna politika pa predstavlja priložnost za demokratično politiko, ki krepi, razvija in širi prostor evropske javne sfere in sfere javnosti držav članic. Izbor prispevkov opredeljuje pojem slovenska evropska zavest in ga postavlja v konceptualno razlikovalni odnos do evropske identitete. Avtorji in avtorice se sprašujejo, kakšno vlogo pri izgradnji nadnacionalne identitete igrajo mediji – kje in kako se v medijih oblikuje Evropa, kakšna je njena identiteta in kdo jo izreka. Ugotavljajo, da se nacionalna in evropska identiteta med seboj ne izključujeta, pač pa ena drugi predstavljata orientacijsko točko in delujeta hkrati. Zbornik si postavlja vprašanja o vlogi množičnih medijev pri sooblikovanju evropskega prostora demokratičnega, participatornega in aktivnega državljanstva in odgovarja, da le participatorno aktivno vzpostavljanje evropskega prostora lahko zagotovi oblikovanje evropske zavesti, ki bo svojo moč in energijo črpala iz zavedanja o skupnih političnih vrednotah pravičnosti, enakosti, solidarnosti in demokratične odprtosti za kulturne razlike.

Glavnina razprav, objavljenih v tej knjigi, je nastala v okviru raziskovalnega projekta »Vloga množičnih medijev pri oblikovanju slovenske evropske zavesti«, ki je v partnerstvu z Inštitutom za civilizacijo in kulturo potekal pod vodstvom prof. Ksenije Vidmar Horvat na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete v Ljubljani med letoma 2008 in 2011. Knjiga je razdeljena v tri dele. V prvem

delu avtorja Damjan Mandelc in Marjan Horvat podajata teoretske okvire za preučevanje demokratičnega ustroja evropske družbe in pluralnega modela evropske javnosti. Izzivi so osvetljeni z vidika procesov globalizacije, nacionalne lojalnosti in evropskih politik povezovanja. Članek Tjaše Učakar k teoretskim uvidom prispeva študijo primera, vzeto iz nacionalnih kontekstov slovenske poosamosvojitve politične in idejno-ideološke formacije javnosti. Z zgodovinsko, etično in državljsko presojo tragedije izbrisanih v Sloveniji bralec dobi priložnost za premislek, kako »evropsko« je bilo oblikovanje slovenske poosamosvojitvene zgodovine in kaj vse se lahko, v lokalno-nacionalnih kontekstih, opredeli za evropsko početje. Opozarja, da ima dejanje izbrisa evropske dimenzije, kolikor upoštevamo dediščine sprevernjenih mobilizacij patriotizma, nacionalizma in etnonacionalnega ponosa, ki najdejo svojo pot v legitimacijske postopke izključevanja v lokalnih evropskih domovanjih nacionalnih držav. Omenjene razprave prvega dela knjige prinašajo skupni ugotovitveni (prvi) sklep, da je evropska identiteta izhodiščni pojem, ki ima analitsko vrednost samo, kolikor se jo razume kot globoko problematičen, konfuzen in ideološko zasičen instrument moči, ki prav toliko vključuje kot izključuje, ali bolje – ki vključuje s pomočjo legitimacije izključevanja.

V drugem delu se analize osredotočajo na obdobje slovenskega predsedovanja Svetu EU. Predsedovanje EU je eden pomembnejših mejnikov v slovenski poosamosvojitveni zgodovini in po svoji javni vidnosti pričakovano polje oblikovanja političnega (in medijskega) spektakla kot tudi simbolne samopotrditve mesta v evropski 'družini narodov'. V tem pogledu ga je mogoče razumeti – po mnenju avtorjev in avtoric – kot vrhunec in sklepno dejanje pristopanja k EU; lahko pa je tudi nov začetek, uvodno poglavje v povsem novo evropsko zgodovino Slovenije, takšno, ki temelji na aktivnem oblikovanju skupne Evrope in so-definiranju modela evropske družbe prihodnosti. Študije Marka Prpiča, Ane Vogrinčič Čepič in Mitje Čepiča Vogrinčiča predstavljajo prvi primer sinhronega spremljanja medijskega dogajanja v zgodovinsko enkratnem trenutku prvega predsedovanja Slovenije Evropski uniji. Zasnova tega dela projekta vključuje tako sociološko medijske analize poročanja kot tudi hkratne meritve »evropske zavesti« porabnikov informacijskih tehnologij, predvsem tiskanih in elektronskih medijev. S tem je omogočeno *in situ* opazovanje medijskih učinkov in analize vloge množičnega komuniciranja pri vzpostavljanju evropske zavesti in identitete. Rezultati so predstavljeni v prilogi, kjer so povzeti rezultati dveh anket, ki jih je po predlogi raziskovalne skupine izvedla strokovna služba pri časopisni družbi Dnevnik. Sklep tega dela ponuja dvomljivo sliko o uspešnosti evropskega projekta: na delu ostajajo sile nacionalnega ideološkega poenotenja, kjer je Evropa imaginarni podij in diskurzivni (pogosto semantično prazen, kot pokaže Ana Vogrinčič Čepič) instrument udomačevanja novih agend na ozadju starih politik (mono)kulturnega homogeniziranja in legitimiranja pripadnosti.

V tretjem delu se študije primerov prenesejo v širše kontekste evropeiziranja javnosti. Ana Ješe v svojem prispevku obravnava hrvaško približevanje članstvu v EU. Z osvetlitvijo družbenih dilem priključevanja prek nadzornega mehanizma *EU conditionality* – ki neredko stopa v očitno konfliktno razmerje z nacionalnimi pričakovanji in kolektivnimi mito-zgodovinskimi avtopripovedmi (Hrvaška) – kritična javnost lahko sama presoja o politični in ideološki domišljenosti evropskega projekta in njegovega poskusa razbremenjevanja nove evropske identitete od lokalne zgodovine in lastnega zahodocentričnega pogleda. Matic Majcen, nasprotno, s kritično institucionalno analizo javnega financiranja slovenskega filma pokaže na dvomne in pogosto kontradiktorne logike, ki privedejo do učinka »nacionalne kinematografije«; s svežim konceptom poosamosvojitvenega filma (Piran – Pirano, Circus Fantasticus) Majcen pokaže na preplete dejavnikov, ki nacionalno definirajo v neredko travmatiziranih kontekstih tranzicije in poosamosvojitvene želje po (nacionalni) identiteti. Prispevek Ksenije Vidmar Horvat o aferi Patria, ki sicer zaključuje tretji del, je postavljen v dialoško razmerje s celoto. Čeprav izsledki primerjalne raziskave o medijskem poročanju o aferi v Sloveniji in

na Finskem kažejo na nacionaliziranje evropske afere v obeh državah, pa je v izbranem delu slovenskih medijev vendarle mogoče zaznati nastavke za transnacionalno in transverzalno povezovanje evropske kritične javnosti – ne glede na njene etno-nacionalne pripadnosti in lojalnosti.

Ključna in skupna ugotovitev posamičnih raziskav je, da medijem v sodobnem času pripade odločilna vloga pri informiranju pa tudi oblikovanju tematik, ki naj bi jih javnost prepoznala kot skupne evropske. V tem pogledu medijem pripade tudi temeljna funkcija oblikovanja transnacionalne javnosti v smislu, kot to opredeli Habermasov komunikacijski model. Empirične analize medijskega poročanja v pričujočem zborniku pa pokažejo, da se slovenski mediji te vloge slabo zavedajo ter da se namesto na kreativne modele političnega, kulturnega in širše družbenega sporazumevanja o skupnih evropskih zadevah 'Evrope' lotevajo na način rutinskega poročanja, ki niha med zunanjo in notranjo politiko. Posebna vrednost zbranih študij je, da pokažejo tudi na dejanski odziv javnosti, kot ga je razbrati iz anketne raziskave Dnevnikovega raziskovalnega centra. Ta pokaže, da se javnost skromno odziva na evropske programe združevanja in povezovanja ter da je zanje tudi malo pravega interesa. Izbrane študije z analizami nam ponujajo interpretativni okvir, s katerim je mogoče kritično ovrednotiti tudi pomanjkljivosti kulture komuniciranja medijev z javnostjo, ki prispeva k takšnemu rezultatu.

Po sestavljanju ugotovitev posameznih analiz v skupno sliko avtorji in avtorice argumentirano zaključujejo, da je medijsko delo v Sloveniji opravljeno delno, saj medijske politike ostajajo ujete med privilegiranjem nacionalnega nad evropskim, evropsko pa še naprej ostaja umeščeno v nedoločljivem vmesnem prostoru med 'skupno' in zunanjepolitično tematiko. Vsekakor je skupno, kot pokažejo priobčene študije, najpogosteje mobilizirano takrat, ko se določa domače ideološke teme, manj uveljavljeno pa je razumevanje skupnega v kontekstih zavezanosti (nad)državljskim in domovinskim idealom ustvarjanja nadnacionalne skupnosti. Evropa še naprej ostaja dvoumna gostiteljica nacionalni državi: da bi se z njo opremile sile nacionalnih političnih, idejnih in kulturnih spopadov, se jo enkrat interpelira, drugič ignorira. Obakrat s prizivom dokazovanja, da je pravo čustvo 'doma' pri naciji.

Po mnenju avtorjev in avtoric je razpetost medijske lojalnosti med nacionalnim in evropskim mogoče pojasniti z več okoliščinami. Kot prvo, Evropska unija je za slovensko javnost premlada politična tvorba, da bi bilo upravičeno pričakovati polno javno investicijo domo-

vinskih in državljskih čustev ter kolektivno predanost. 'Evropa' je proces, uspešnost povezovanja in pripadanja pa sprti določajo raznoliki dnevno-politični dejavniki kot tudi daljše zgodovinske naracije: nacionalna pripoved ne le v Sloveniji, pač pa tudi drugod v EU za zdaj premaguje evropsko. In drugo, medijske prakse in uredniške politike so po definiciji strukturirane rigidno in konservativno: institucionalna kultura tiska in elektronskih medijev je nagnjena k ohranjanju političnega statusa quo tudi tedaj, ko se vpeljuje nove teme, nove pristope in nove generacije novinarjev: hegemon logike medijev temeljijo na integriranju progresivnega in inovativnega z namenom ohranjanja starih privilegijev moči. Očitno je tudi v tem pogledu Evropa še preveč nestanovitna nadnacionalna zaveznica, zaključujejo avtorji in avtorice, da bi jo bilo mogoče brez pridržkov povabiti v polje spopadov za (lokalno, nacionalno) oblast. Zato tudi ne preseneča, da se najbolj prodorno, progresivno in izzivalno o Evropi govori onkraj dominantnih institucij javne komunikacije: na forumih, v subkulturnih krogih, na festivalih alternativne kulture.

Če strnemo, znanstvene študije, priobčene v pričujoči publikaciji, se ukvarjajo z javno sfero in slovenskimi nacionalnimi tiskanimi in elektronskimi mediji. Posledično proučujejo medijske odzive na različne evropske tematike, predvsem pa raziskujejo, kakšna je vloga medijev pri ozaveščanju o nastajajoči skupni evropski družbi. Skratka, so pomemben kritičen prispevek k raziskovanju sodobnih družbenih, zgodovinskih in kulturnih procesov nastajanja evropske javnosti in konfliktov med nacionalnimi in nadnacionalnimi predstavami o pripadanju; še posebno ker odpirajo pot do pomembnih teoretičnih in aplikativnih spoznanj, ki prispevajo k akumulaciji znanja s področja sociologije evropeizacije, formiranja slovenske evropske zavesti in vloge (slovenskih) medijev v omenjenih procesih. V tem kontekstu bo publikacija zagotovo nepogrešljiv vir za prihodnja raziskovanja evropskih javnosti in nacionalnih javnih kultur ter izhodišče za nadgradnjo sodobnih teoretskih raziskav na področju medijev, kulture in evropske integracije. Knjiga je po vsebinski plati brez dvoma inovativna ter prelomna v pogledu sinhronega obravnavanja nastajanja javnosti, kot smo ji priča v zadnjem desetletju. Hkrati pa ne gre prezreti, da je v njej zbrano gradivo tudi dobro izhodišče za vstop slovenske sociološko-humanistične stroke v evropski prostor, kjer s primerjalnim gradivom lahko bistveno prispeva k osvežitvi dilem sodobne evropske družbe in njenih javnosti.

Avgust Lešnik